

บทที่ 3

แนวคิดในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมได้
2. อธิบายวิธีการสร้างความตระหนักในค่านิยมและจริยธรรมได้
3. บอกวิธีการปลูกฝังลักษณะนิสัยได้
4. เปรียบเทียบลักษณะของนักค่านิยมกับนักจริยธรรมได้เป็นข้อ ๆ

แนวคิด

การที่จะปลูกฝังสิ่งใดแก่ใคร จะต้องเริ่มที่การทำให้เขาเห็นความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ แล้วจึงเสนอแนะแนวทางที่เป็นคุณประโยชน์ เพื่อสร้างลักษณะนิสัย อย่างเช่น การปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพลเมืองดี อย่างไรก็ตามการปลูกฝังอบรมจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้เข้าใจชัดเจนควบคู่กันไปด้วย

ปัญหาของการปลูกฝังค่านิยมก็คือ ค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างในชีวิต จึงมีวิธีการศึกษาแตกต่างกัน การปลูกฝังสั่งสอนอบรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ นักการศึกษา ผู้ปกครองและคนทั่วไปมักจะพูดถึงการศึกษาเกี่ยวกับ

- ลักษณะนิสัย (Character Education)
- จริยศาสตร์ (Ethics)
- นิติศาสตร์ศึกษา (Law-Related Education)
- การคิดพิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking)
- การศึกษาจริยธรรม (Moral Education)
- การกระจ่ายค่านิยม (Value Clarification)
- การฝึกความเห็นอกเห็นใจ (Empathy Training)
- ทักษะการประสานงาน (Cooperation Skills)
- ประชากรศึกษา (Citizenship Education)
- ทักษะการตัดสินใจ (Decision Making Skills)

- เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning)
- ทักษะชีวิต (Life Skills)
- เพศศึกษา (Sex Education)
- ยาเสพติด (Drug Education)
- ศาสนา (Religion Education)

แต่ละแขนงของวิชาต่าง ๆ มีตำรา การศึกษาวิจัย หลักสูตร องค์กร นักแนะแนว และโครงการฝึกอบรมตามหลักวิชาครู ส่วนประกอบของวิชาครูมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาค่านิยมและการศึกษาจริยธรรม (Moral Education) ซึ่งเป็นเรื่องถูกต้องเพราะค่านิยมและจริยธรรมค่อนข้างสลับซับซ้อน แต่ละบุคคลให้ค่านิยมแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการนำไปใช้ก็แตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละบุคคลด้วย เพื่อความเข้าใจกว้าง ๆ จึงขอให้คำจำกัดความของค่านิยม และจริยธรรมในทัศนะกว้างดังนี้คือ (Kirschbaum 1965, 14)

การศึกษาค่านิยมและการศึกษาจริยธรรม (จริยศึกษา) หมายถึง ความพยายามที่จะช่วยผู้อื่นให้มีความรู้ที่ถูกต้องแน่นอน มีทักษะ ทัศนคติและค่านิยมเป็นที่พอใจของสังคมและตนเองในการดำเนินชีวิต

The conscious attempt to help others acquire the knowledge, skills, attitude and values that contribute to more personally satisfying and socially constructive life

ค่านิยมข้างบนนั้นอธิบายการศึกษาค่านิยมและจริยธรรมใน 2 จุดประสงค์ คือ

1. เพื่อช่วยคนให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยฝึกให้ตนพอใจในชีวิตตนเอง ฝึกให้รู้จักทำใจเพื่อต่อสู้กับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อมรอบตัว และรู้จักเลือกสิ่งที่ดีมีคุณค่าแก่ตนเอง

2. เพื่อช่วยคนให้อยู่ในสังคมได้โดยเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ และสัตว์โลกอื่น ๆ รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความประพฤติปฏิบัติที่นำไปสู่ความสุขสงบของสังคมและเพื่อนมนุษย์ ถ้าหากจะพิจารณาความหมายของแต่ละคำสามารถอธิบายได้ว่า การศึกษาค่านิยม หมายถึง ความพยายามช่วยเยาวชนให้พัฒนาตนเองเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีความสุข

การศึกษาจริยธรรม หมายถึง ความพยายามที่จะช่วยเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้และเกิดทัศนคติที่ดีทางจริยธรรม คุณธรรม เพื่อจะได้มีพฤติกรรมในทางดีด้วย เช่น มีความเอื้อเฟื้อ ความโอบอ้อมอารี ความเสียสละ และยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

ค่านิยม เป็นพิสัย (Domain) ที่บอกให้รู้ว่าคนชอบอะไร ต้องการอะไร ในขณะที่จริยธรรม บอกว่าอะไรถูก อะไรผิด

ด้วยความเชื่อดังกล่าวนี้ ค่านิยมและจริยธรรมจึงแยกสาขาเป็นภาคปฏิบัติ คือ ครูจริยธรรมเชื่อว่าพวกเขาสอนและปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม และศีลธรรม ส่วนพวกค่านิยมเชื่อว่าการทำให้คนมีทักษะในการตัดสินใจที่ดี รู้จักเลือกสิ่งที่ดีมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของตน จะเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นักจริยธรรม (Moral Educators) เชื่อว่า “คนดี” จะเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นที่น่าพอใจ ในขณะที่นักค่านิยม (Values Educators) เชื่อว่าคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตจะเป็นคนที่ดีต่อบุคคลอื่น ๆ ในสังคมด้วย

สรุปความเชื่อของนักจริยธรรมและนักค่านิยม

นักจริยธรรม (Moral Educators)	นักค่านิยม (Value Educators)
- สอนครอบคลุมค่านิยม คุณธรรม หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม	- สอนให้คนรู้จักคิด มีทักษะในการตัดสินใจที่ดี รู้จักเลือกเฟ้นสิ่งดีแก่ชีวิต - ทำคนให้มีคุณภาพ (More Productive) มีชีวิตที่ดีกว่า - เชื่อว่าคนมีชีวิตที่ดีจะทำดีต่อบุคคลอื่น - แบ่งย่อยเป็น ค่านิยมทางจริยธรรม

ในการพัฒนาการสอนค่านิยมและจริยธรรมควรจะทำไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีจุดหมาย (Goals) เดียวกัน ควรจะให้เยาวชนเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองให้มีค่านิยมที่ดี เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

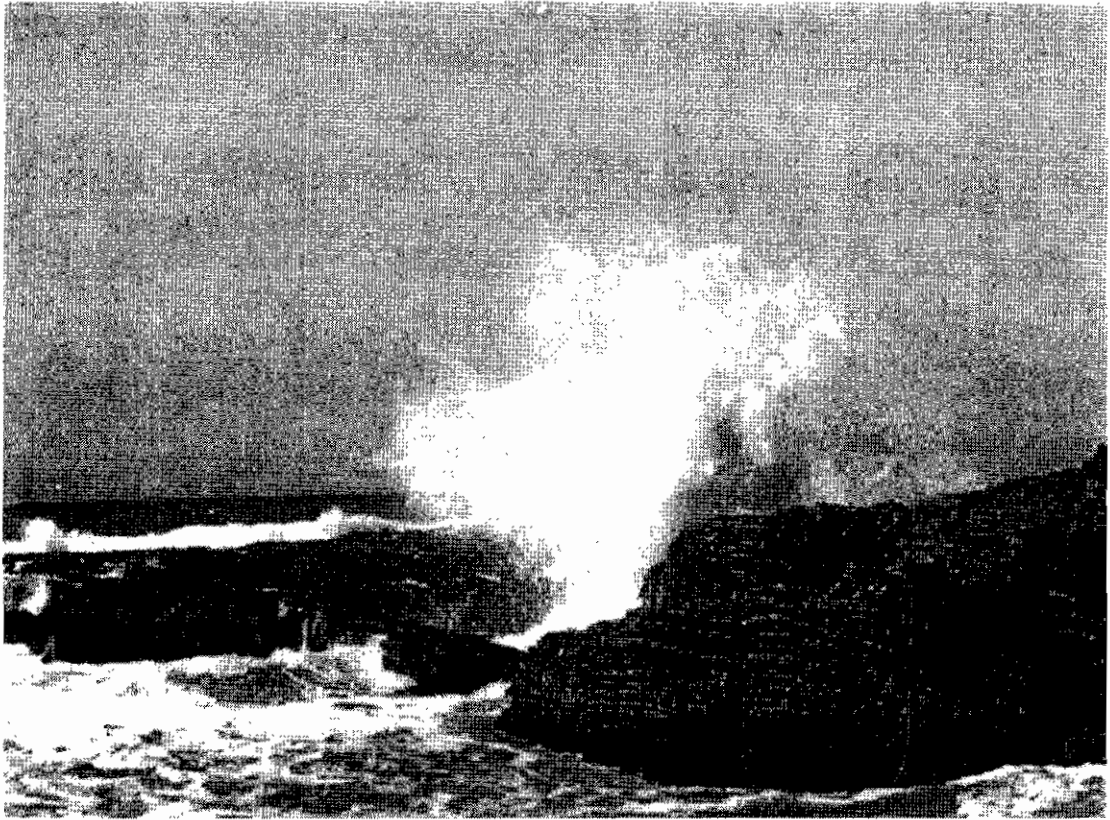
ค่านิยม และจริยธรรมเปรียบเทียบเหมือนเหรียญอันเดียวกันแต่มีสองด้าน

เพื่อความเข้าใจง่ายขึ้น ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนขอใช้ค่านิยมและจริยธรรมควบคู่กันไป
เพื่อกล่าวถึงวิธีการปลูกฝัง อบรม สั่งสอน และการจัดกิจกรรม

ในชีวิตของคนเรามีหลายเรื่องที่เราสามารถประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วาง
ไว้ โดยใช้วิธีการแตกต่างกัน แต่ทุกคนจะมีวิถีทางการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง เช่นเดียวกับเรื่อง
การปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม มีวิธีการ (Method) โครงการ (Program) และหลักสูตร (Curricula)
จำนวนมากที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อช่วยมาทางเยาวชนแต่ละบุคคลให้มีความพึงพอใจทั้งต่อตน
เองและสังคมได้ โดยแบ่งเป็นแนวทางการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมได้ 4 หัวข้อ ดังนี้คือ

1. สร้างตระหนักรู้หรือความรู้ทางค่านิยม (Value Realization)
2. ปลูกฝังให้มีลักษณะนิสัยที่ดี (Character Education)
3. ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพลเมือง (Citizenship Education)
4. ศึกษาจริยธรรม (Moral Education)

ผู้ที่มีสามัญสำนึกนั้น มัก ไม่ใช่คนสามัญ

It's not a common man to have a common sense.

ให้ทำประโยชน์จากสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์

Make something out of nothing.

พระยาอมรฤทธิธำรง

สร้างความสำเร็จในคำนิยาม	ปลูกฝังลักษณะนิสัย	ปฏิบัติตามหน้าที่พลเมือง	ศึกษาจริยธรรม
<ul style="list-style-type: none"> - รู้จักตนเอง : ความรู้สึก ความเชื่อ และ - ภูมิใจตนเอง (Self Esteem) - ทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ - ทักษะในการตัดสินใจ - ทักษะในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ - ทักษะในการเข้าสมาคม - ความรู้เรื่องโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความนับถือ : ค่ตนเอง ผู้อื่น ตลอดจนทั้งทรัพย์สินและสิ่งแวดลอมทั่วไป - มีความรับผิดชอบ ไว้วางใจได้ มีความซื่อตรง - มีน้ำใจเมตตากรุณา เป็นมิตร เห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น - มีระเบียบวินัยในตนเอง - มีความกตัญญู - มีจริยธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความรู้ เข้าใจประวัติศาสตร์ ระบบประชาธิปไตย - มีความรักในชุมชนระบอบ ประเพณีวัฒนธรรม สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ - มีทักษะในการสื่อสาร - มีทักษะในการทำงานกลุ่ม - มีทักษะในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความรู้เรื่องศีลธรรม จริยธรรม เข้าใจชุมชนนิยมประเพณี ความยุติธรรม (Fairness) - มีเหตุผล มีความสามารถในการแยกแยะ ดี-ชั่ว รู้สิ่งที่ควร-ไม่ควร อะไรควรทำก่อน-หลัง เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง - มีน้ำใจ - มีศีลธรรม มีสติ-สัมปชัญญะ เชื่อใน ความดี อุบัติ์ดี มีคุณธรรม

ทั้ง 4 หัวข้อ มุ่งที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์ วิธีการ กระบวนการ ของแต่ละเรื่องซึ่งไม่สามารถจะทำให้สาขาใดสาขาหนึ่งหรือทุกคนพอใจได้ มีวิธีที่เหมาะสมหลาย ๆ วิธีที่จะนำมาใช้ด้วยกันได้ในเรื่องค่านิยมและจริยธรรม จุดมุ่งหมายเฉพาะของเรื่องนี้ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจให้มากที่สุดเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรม อย่างไรก็ตาม มีหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก อาทิเช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ มีความสัมพันธ์กับหลายหัวข้อ เช่น เรื่องความตระหนักในค่านิยมและหน้าที่พลเมือง เรื่องความเมตตาและหิริโอตตัปปะก็อยู่ในหัวข้อลักษณะนิสัย และการศึกษาจริยธรรมด้วย ดังนั้น ทักษะเดียวกันสามารถใช้ได้กับหลายจุดหมายของค่านิยมและจริยธรรม

1. การสร้างความตระหนักในค่านิยม (Value Realization)

ความตระหนักในค่านิยม คือการหาวิธีต่าง ๆ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลเกิดความรู้และเห็นความสำคัญ แล้วนำสิ่งที่ตนและสังคมเห็นดีเห็นชอบไปสู่การปฏิบัติ ความตระหนักในค่านิยมจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต หรือจะอธิบายได้อีกอย่างว่า เป็นการศึกษาทักษะชีวิต (Life skills Education) ให้ประสบการณ์ และความรู้ที่จะช่วยเยาวชนให้รู้จักตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตได้ถูกต้องในโลกยุคของเทคโนโลยีก้าวไกล และในยุคของการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วนี้ ทางการศึกษาเราจะเรียกว่าอย่างไรก็ตาม ขอแต่ให้วิธีการศึกษาตลอดจนหลักสูตรพัฒนาขึ้นเพื่อช่วยให้เยาวชนได้พัฒนาความชำนาญให้สำนึกในค่านิยมที่ถูกต้อง และเป็นจริง เพื่อความเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในทุก ๆ สถานการณ์ของชีวิต อีกประการหนึ่งก็เพื่อแสวงหาความหมายของชีวิตของแต่ละบุคคลด้วย ความตระหนักในค่านิยมมีลักษณะเด่น ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1.1 รู้จักตน (Knowing Oneself)

คนที่รู้จักตนเองต้องมีลักษณะที่รู้ตัวว่ามีความรู้สักอย่างไร มีความเชื่ออะไร รู้กาลเทศะว่าอะไรควรทำก่อนหลัง รู้จุดเด่น-จุดด้อยของตนเอง มีการประพฤติปฏิบัติสม่ำเสมอ และมีความซื่อตรงต่อตนเอง

วิธีการให้รู้จักตนนี้ ใช้วิธีกระจ่างค่านิยม (Value Clarification)

1.2 รู้ค่าตน (Self Esteem)

คนที่รู้ค่าตนเองได้จะต้องรู้จักตนเอง ขอมรับและตระหนักในคุณค่าของตน มีกิจกรรมและโครงการมากมายที่จะช่วยเยาวชนให้รู้คุณค่าของตนมากยิ่งขึ้น ดังที่ Canfield and Siccone เขียนเรื่อง 101 Ways to develop self-esteem and responsibility เป็นคู่มือครูเมื่อปี พ.ศ.2536 และเมื่อปี พ.ศ.2529 Canfield and Wells เขียนเรื่อง 100 Ways to enhance self-concept in the

classroom หนังสืออีกเล่มที่น่าสนใจเขียนเมื่อปี พ.ศ.2530 โดย Waitley เขียนเรื่อง The winning generation : The self-esteem training program for youth สารสำคัญของหนังสือที่กล่าวส่วนกล่าวถึงวิธีการ การฝึก เพื่อพัฒนาให้รู้ค่าตนเอง

การรู้จักคุณค่าของตนเอง หรือการนับถือตนเองนั้น ดูเหมือนว่าไม่เกี่ยวข้องอะไรกับค่านิยมและจริยธรรม แต่แท้ที่จริงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ถ้าคนไม่นับถือตัวเอง ไม่รู้ค่าของตัวเอง แล้ว คน ๆ นั้นจะมีความรู้สึกที่ด้อยและไร้ค่าไปด้วย แล้วเขาจะเสาะแสวงหาจุดหมายที่ดีของชีวิตได้เพียงไร ค่านิยมและจริยธรรมจะมีความหมายต่อคนประเภทนี้ได้อย่างไร

ดังนั้น ความรู้สึกต่อตนเองของคนจึงมีอิทธิพลต่อความประพฤติ การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วย ดังที่ สต๊ับ (Stab 1979) อ้างจาก Kirschenbaum (1995, 17) กล่าวว่า “นักศึกษาที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองจะเป็นบุคคลมีน้ำใจต่อผู้อื่นด้วย” นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ค่าของตนและผลสัมฤทธิ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน มีความเกี่ยวข้องกัน ความรู้สึกดีทำให้คนกระทำดีเพิ่มมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน การกระทำดีทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ดีด้วย

1.3 รู้ตั้งจุดหมายของชีวิตด้วยความสามารถ (Goal – Setting Ability)

การที่จะพัฒนาค่านิยมให้ได้รับผลในทางที่ดีนั้น จำเป็นต้องมีการตั้งจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนและเป็นจริง วิธีใช้แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเยาวชนให้รู้จักตั้งจุดหมายของชีวิต นอกจากนั้น เทคนิค วิธีการทางการศึกษาก็สามารถช่วยให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้เพื่อใช้ในการตั้งจุดมุ่งหมายของชีวิตได้

1.4 มีทักษะในการคิด (Thinking Skills)

หลักสูตรฉบับปรับปรุงปี พ.ศ.2533 มีจุดหมายให้เยาวชนไทยคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการอบรมครู แจกจ่ายเอกสารเพื่อแนะนำการใช้กระบวนการสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้คือ “คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น”

นักคิดสร้างสรรค์ และนักคิดวิเคราะห์พิจารณาจึงได้นำมากล่าวถึงกันมากในสมัยนี้ การส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา มีทักษะในการคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนหนึ่งของค่านิยม การเลือ่วิถีทางชีวิตอย่างชาญฉลาดมีความจำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การวัดและประเมินคุณค่าข้อมูลข่าวสาร เราไม่สามารถควบคุมชีวิตของเราเองและไปให้ถึงจุดที่เราต้องการหรือฝันได้ ด้วยความเมตตาของคนอื่นเท่านั้น แต่เราต้องเป็นคนมีคุณภาพ ศักยภาพ และประสิทธิภาพใน

การตัดสินใจ รู้จักแยกแยะข้อมูล ระหว่าง ข้อเท็จกับข้อจริง เรื่องราวที่เป็นจริงกับความคิดเห็นให้ได้ ตลอดทั้งควรรู้ถึงเทคนิคการเกลี้ยกล่อมระงับข้อขัดแย้งอย่างมีเหตุมีผลประกอบด้วย

ในการทำงานเดียวกัน ถ้าเรามีทางเลือกจำกัด การเผชิญปัญหาหายาก ๆ ต่อการแก้ไข การรู้จักคิดเท่านั้นที่จะช่วยเราได้ นอกจากนั้นการรู้จักคิดเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ถึงจุดหมาย ตามค่านิยมที่วางไว้

1.5 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills)

ความจำเป็นของความตระหนักในค่านิยมอย่างหนึ่ง คือ ทักษะการสื่อสารด้าน มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Skills) การสื่อสาร ความคิด ความรู้สึก ของคน ๆ หนึ่งไปให้อีก คนหนึ่งรับทราบอย่างชัดเจนมีความสำคัญ การพัฒนาค่านิยมจะประสบความสำเร็จได้ยากถ้าไม่รับ ฟังผู้อื่น เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ มิตรสหาย คนที่มีทัศนคติและประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากตัว เรา การจะรู้ว่าเราเชื่ออะไร ต้องการอะไรในชีวิต เราต้องให้คนอื่นช่วยเรา ทั้งนี้ความสามารถในการ สื่อสารความคิด ความรู้สึก ค่านิยม และความต้องการให้แจ่มชัดต่อบุคคลอื่นมีแนวโน้มที่จะทำให้ เราตระหนักในค่านิยมของเราเองเพิ่มมากขึ้น บางครั้งการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นอาจเกิดข้อขัดแย้ง ขึ้นโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าบุคคลนั้นมีค่านิยมและความต้องการแตกต่างกัน เราจึงต้องมีความ สามารถในการช่วยบรรเทาหรือแก้ไขความขัดแย้งเหล่านั้นให้สำเร็จได้ ดังนั้นโครงการที่สอนเกี่ยวกับ การสื่อสารจึงเป็นทักษะที่จะช่วยด้านการตระหนักค่านิยมโดยตรง (Bolton 1979, Drew 1987, Gardon 1974 อ้างอ้าง Kirschenbaum (1996, 19)

1.6 ทักษะการสมาคม (Social Skills)

มีหลายเรื่องที่เขาวิชชต้องเรียนรู้เพื่อการเข้าสมาคมให้ประสบผลสำเร็จ เริ่มตั้งแต่ การรู้จักใช้คำ “ขอความกรุณา” “ขอบคุณ” “ได้โปรด” ฯลฯ คำเหล่านี้นอกจากต้องเรียนรู้เพื่อใช้คำ สุภาพให้เป็นในการเข้าสังคมแล้ว ยังบ่งบอกถึงคุณธรรมทางจริยธรรมของผู้ใช้ที่แสดงการ ให้เกียรติ ให้ความนับถือผู้อื่นไปด้วย การใช้คำพูดที่เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลเป็นเรื่องจำเป็น ในสังคม ไทยต้องมีการฝึก คำว่า “ขอบคุณ” และ “ขอใจ” มีความหมายเหมือนกัน แต่เวลาใช้ต้องใช้กับ บุคคลต่างคุณวุฒิและวัยวุฒิ เช่น ขอขอบคุณ ใช้เป็นคำสุภาพกับผู้ที่สูงกว่า หรือจะใช้กับผู้เสมอกัน หรืออาจใช้กับผู้ต่ำกว่าด้วยวัยวุฒิหรือคุณวุฒิก็ได้ แต่แสดงความสุภาพและอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้ ใช้ ในขณะที่คำว่าขอใจ ใช้กับคนที่อ่อนวัยกว่าเท่านั้น ไม่สมควรใช้กับผู้ที่สูงกว่าด้วยคุณวุฒิหรือ วัยวุฒิ ซึ่งจะกลายเป็นคนไม่สุภาพ ที่กล่าวมาแล้วเป็นแต่เพียงด้านวาจา ส่วนด้านกิริยามารยาท การ

ไหว้ การส่งของ การรับของ ขึ้น เดิน นั่ง ล้วนแต่มีวิธีการปฏิบัติจนกลายเป็นมารยาทในวัฒนธรรมไทย และมีข้อปฏิบัติแตกต่างกันไปตามบุคคล เวลา และสถานที่

บ้านและโรงเรียนมีหน้าที่โดยตรงที่ต้องปลูกฝังทักษะเหล่านี้ แต่มีเหตุการณ์ทางสังคมที่เป็นปัญหาในการทำงานของคน ทั้ง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถดีแต่ขาดคุณลักษณะด้านกิริยามารยาท ความประพฤติและการปฏิบัติ โดยไม่ทราบว่าปฏิบัติตนอย่างไรให้เข้ากับเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ตลอดจนลูกน้อง ดังนั้นถ้าต้องการเตรียมเยาวชนให้ตระหนักในค่านิยมจะต้องสอนทักษะในการเข้าสมาคมไว้ด้วย (Dowd Tierney 1992)

1.7 ความรู้วิชาการและความรู้เรื่องทางโลก (Academic and Worldly Knowledge)

โดยทั่วไปความตระหนักในค่านิยมเน้นเฉพาะเรื่องทักษะในการดำเนินชีวิต แต่ความรู้ก็มีความสำคัญในการช่วยคนรับค่านิยมเข้าสู่วิถีชีวิตของตน จึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่เรียนมาตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ประถมศึกษา จนถึงจบมหาวิทยาลัย จะพบว่าในตัวเรามีความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษา ฯลฯ ที่โรงเรียนได้สอนเรามา สิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นพื้นฐานในการใช้สื่อสารผ่านการ อ่าน พูด และเขียนในชีวิต

หลังจากเรียนวิชาการในโรงเรียนแล้ว เรื่องของความรู้เกี่ยวกับโลกแห่งความเป็นจริงก็มีความจำเป็นสำหรับการรับรู้ค่านิยม นั่นหมายถึงว่าเราต้องรู้เรื่อง กฎหมาย เศรษฐกิจ รัฐศาสตร์ สุขศาสตร์ องค์กร การทำงาน ชีวิตบนท้องถนน และเรื่องอื่น ๆ ที่ควรเข้าใจ เพื่อจะได้ตระหนักถึงค่านิยมของคนเหล่านั้นได้

ดังนั้น ความรู้จึงเป็นส่วนสำคัญของค่านิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นส่วนเดียวที่เป็นหน้าที่ซึ่งโรงเรียนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

1.8 ความรู้ที่สถลบนเหนือธรรมชาติ (Transcendental Knowledge)

ทักษะและความรู้ทั้ง 7 ข้อที่กล่าวมาอาจฝึกฝน เรียนรู้ได้จากทางโรงเรียน แต่ความลึกสถลบนเหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติบางเรื่อง เช่น จิต วิญญาณ ไม่สามารถจะนำมาอภิปรายเพื่อทำความเข้าใจอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ นอกเสียจากต้องพยายามรับรู้มิติที่สำคัญอีกมิติหนึ่งเพื่อตระหนักค่านิยม

2. การปลูกฝังลักษณะนิสัย (Character Education)

กระบวนการสำคัญประการที่ 2 คือการสั่งสอนอบรมให้เยาวชนเกิดค่านิยมที่ถูกต้องตามประเพณี ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นคนมีความรับผิดชอบ ค่านิยมเหล่านี้เรียกอีก

อย่างหนึ่งว่า คุณธรรมจริยธรรม เมื่อครูพูดว่า เราต้องการสอนค่านิยมแก่เยาวชน นั้นหมายถึงการปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม หรือในอดีตเรียกว่า ธรรมจริยาหรือสมบัติผู้ดี หรือเรียกว่า จริยศึกษา ในปัจจุบัน

จะเรียกว่าอะไรก็ตาม ลักษณะนิสัย ค่านิยม จริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรมหรือจริยศึกษา ต่างก็มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน ดังต่อไปนี้

2.1 ความนับถือ (Respect)

ความนับถือมีอยู่หลายระดับด้วยกัน อย่างเช่น ความนับถือตัวเอง นับถือผู้อื่น เคารพสิทธิในทรัพย์สิน ตลอดจนให้ความนับถือสิ่งแวดล้อม คนที่มีความนับถือย่อมตระหนักว่าบุคคลอื่นก็มีสิทธิเช่นเดียวกัน เขาจึงปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค สุภาพ อ่อนโยนและเกรงอกเกรงใจ ตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติสิ่งมีชีวิตทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น มนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายในโลก

2.2 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ความรับผิดชอบ หมายถึง เป็นที่ไว้วางใจ เป็นคนที่มีความสัตย์ ซื่อตรงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คนที่มีความรับผิดชอบจะเป็นคนมีค่า คนอื่นยอมรับ เพราะคนจำพวกนี้พูดอย่างไรจะกระทำอย่างนั้น และรับผิดชอบต่อเรื่องที่เขาทำ เป็นคนที่สมบูรณ์

2.3 ความเมตตา กรุณา (Compassion)

ความเมตตา กรุณาเป็นความรู้สึกที่ค่อนข้างลึกซึ้งซึ่งกว่าความนับถือ (Respect) เพราะความเมตตา กรุณาผนวกความเอาใจใส่อย่างจริงจังไว้ด้วย คำที่มีความหมายหรือพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับคำนี้ก็มี เช่น ความมีน้ำใจ ใจดี ชอบช่วยเหลือ เป็นมิตร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีมุทิตาจิต โอบอ้อมอารี มีใจกว้าง ความรู้สึกเมตตา กรุณาผู้อื่นคือการคิดช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ด้วยความรัก ดังนั้น ข้อนี้จึงสำคัญกว่า 2 ข้อที่กล่าวมาข้างต้น และสำคัญที่สุดในบรรดาหัวข้อเกี่ยวกับคุณธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าบัญญัติให้เป็นข้อ 1 และข้อ 2 ของพรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

2.3.1 เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2.3.2 กรุณา คือ ความสงสาร ความคิดที่จะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

2.3.3 **มูทิตา** คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดี มีสุข มีจิตใจผ่องใส บันเทิง กอรปด้วยอาการแจ่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

2.3.4 **อุเบกขา** คือ การวางใจเป็นกลาง อันจะดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบเที่ยงธรรมดุจดั่งไม้เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติตามธรรม รวมทั้ง รู้จักวางเฉย สงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบคนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักชอบของคน (พระธรรมปิฎก 2538, 148-149)

2.4 ความมีวินัยต่อตนเอง (Self-Discipline)

ความมีวินัยต่อตนเองเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของลักษณะนิสัยที่ดี มีความพากเพียรพยายาม ทำงานหนัก อุตุน มัชยัสถ์ รู้จักประมาณตนเอง รู้ผ่อนหนักเป็นเบา มีความฉลาด สุขุมรอบคอบ ใฝ่รู้ความ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยต่อตนเองทั้งสิ้น จะเห็นว่าผู้ปกครอง บิดามารดา หลายคนที่ต้องทำงานหนักด้วยความอุตุน และมีความเพียรพยายาม อย่างยิ่งจึงจะประสบความสำเร็จในชีวิต ทำให้ลูกหลานของคนเหล่านั้นมีชีวิตที่สุขสบายสืบต่อมา

2.5 ความซื่อสัตย์จงรักภักดี (Loyalty)

ความจงรักภักดีเป็นค่านิยมประเพณี (Traditional Values) เป็นคุณลักษณะที่สำคัญและเป็นที่ต้องการตลอดเวลา ช่วยแก้ปัญหาความยุ่งยากได้ ทำให้บุคคลอื่นที่คบค้าสมาคมด้วยไว้เนื้อเชื่อใจ มั่นใจ และเป็นที่รักใคร่ของญาติสนิทมิตรสหาย โดยเฉพาะคำว่า “เพื่อน” ความซื่อตรงเป็นลักษณะเด่นที่คนทั้งโลกต้องการ ยิ่งความซื่อสัตย์มั่นคงคือ “ครอบครัว” และ “ประเทศชาติ” ด้วยแล้ว ยิ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศนั้น ๆ ดังนั้นความซื่อสัตย์จงรักภักดีจึงจัดอยู่ในกลุ่มประเพณีค่านิยม ดังได้กล่าวมาแล้ว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพว่าด้วยความจงรักภักดีต่อชาติว่า

ไครรานไครรุกค้ำว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ขาดคั้น
เสียนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ สิ้นแถ
เสียบชื่อไปเสียบสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม

2.6 ความเคารพศรัทธา (Reverence)

ความเคารพศรัทธา เป็นคุณลักษณะที่ครอบครัวและสถาบันการศึกษาควรต้องอบรมสั่งสอน และปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักเคารพศรัทธา ศาสนาหนึ่งศาสนาใดตามความเหมาะสม เพื่อที่เด็กจะได้มีจิตใจอ่อนโยน ง่ายต่อการปลูกฝังอบรมต่อไป

นอกจากคุณลักษณะ 6 ประการดังกล่าวแล้ว ยังมีคุณลักษณะอื่น ๆ อีก เช่น ความกล้าหาญ ความอดทน และความใจกว้าง ฯลฯ เพื่อจะอยู่ร่วมกับคนที่มีความคิดแตกต่างกันในสังคมสมาชิกในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีลักษณะของขันติธรรม หรือความอดทนด้วย ทุกคนควรฝึกให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีใจกว้างขวาง ให้ความเป็นธรรมต่อบุคคลที่มีค่านิยมแตกต่างออกไป นอกจากนี้ การมีจริยธรรมในการทำงานยังเป็นสิ่งที่สังคมโลกต้องการมากขึ้น คนที่ทำงานอย่างมีจริยธรรม คือคนที่สุ้งาน ทำงานหนัก และตั้งใจทำงานให้ได้ผลดีมีคุณภาพ

ในปัจจุบันวงการศึกษามองเห็นความสำคัญเรื่องค่านิยมและจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น จึงจัดให้วิชาด้านจริยธรรมเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาครู วิชาเอกสังคมศึกษา สำหรับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เดิมกำหนดให้วิชา ED 453 การสอนค่านิยม เป็นวิชาเลือกเสรี แต่จากการปรับปรุงหลักสูตรในปี 2535 ได้กำหนดให้วิชา TL 334 การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม เป็นวิชา Pflicht สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาเอกภูมิศาสตร์และสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

นับว่าสถาบันได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของครูที่ต้องฝึกฝนอบรมสั่งสอนเยาวชนให้หันเข้าหาหลักจริยธรรมเพื่อความสุขของสังคมไทย ผู้เขียนหวังว่าในแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ แผนที่ 8 ซึ่งมุ่งมั่นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สัมฤทธิ์ผลด้วยดีนั้น ทุกสถาบัน ทุกองค์กรของสังคมไทยควรให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมของคน และต้องปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกันทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในสถาบันสังคมขนาดเล็กจนถึงสถาบันขนาดใหญ่

3. ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพลเมืองดี (Citizenship Education)

หัวข้อที่ 3 เป็นขบวนการสำคัญของค่านิยมและจริยธรรม ที่มุ่งเน้นที่จะสอนค่านิยมสำหรับพลเมืองดีพึงปฏิบัติ “Civic Value” โดยมีขอบเขตจำกัดตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของแต่ละประเทศ อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักสูตรที่ระบุค่านิยมพื้นฐานไว้ดังนี้ (Fundamental Values) Quigley E' Bahmueller อ้างจาก Kirschenbaum (1995, 23)

- สมบัติสาธารณะ (Public Good)
- สิทธิของบุคคล (Individual Rights)
- ความยุติธรรม (Justice)
- ความเสมอภาค (Equality)
- ความแตกต่างกัน (Diversity)
- ความจริง (Truth)
- ความรักชาติ (Patriotism)

ค่านิยมสำหรับพลเมืองดีพึงปฏิบัติได้มาจากความรู้ ทักษะและความเชื่อแต่ละประเทศมีกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ แบบแผนการปกครองสำหรับพลเมืองทุกคน ซึ่งเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีที่จะต้องทราบและยึดถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ในฐานะที่โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้สำคัญ จึงควรเสริมสร้างสิ่งต่อไปนี้ให้กับพลเมือง

3.1 ให้มีความรู้ (Knowledge)

ทุกประเทศในโลก เขาชนต้องศึกษาหาความรู้เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ความรู้ที่จำเป็น เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมายและการปกครอง เป็นต้น เพราะพลเมืองดีจำเป็นต้องทราบว่า อะไรเป็นข้อห้ามจะได้ไม่ฝ่าฝืนกฎหมายและระเบียบของสังคม อะไรเป็นข้อพึงปฏิบัติของสังคมจะได้ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง

3.2 ความรู้เห็นคุณค่า (Appreciation)

การเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์และการปกครองของประเทศมาตั้งแต่อดีต เป็นการศึกษาดังภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาติที่มีความสามารถในการสร้างชาติ อนุรักษ์สมบัติของแผ่นดิน สืบทอดประเพณี วัฒนธรรม ที่ดีงามให้แก่ลูกหลานในสมัยต่อมาอย่างมากมาย ควรที่เยาวชนในชาติจะได้ศึกษา จุดประสงค์ประการหนึ่งก็เพื่อให้เยาวชนเกิดความสำนึก รู้คุณค่า มีความรักความกตัญญูต่อแผ่นดิน

3.3 ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking Skills)

หน้าที่ประการสำคัญของการสอนหน้าที่พลเมือง ก็เพื่อพัฒนาให้เยาวชนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักวิจารณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้น ตลอดจนวิเคราะห์ข้อขัดแย้งเพื่อแยกแยะประเด็นได้ว่าอะไรเป็นข้อเท็จจริง อะไรเป็นความคิดเห็น จะช่วยให้ไม่เกิดเข้าใจผิด รู้เท่าทันเทคนิควิธีการโฆษณา ประการสุดท้ายคือ รู้จักคิดด้วยตนเองไม่ตกเป็นเหยื่อสังคม

3.4 ทักษะการสื่อสาร (Communication Skills)

พลเมืองที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีทักษะในการสื่อสาร เพื่อแสดงทัศนคติ ความเชื่อ ความคิด ค่านิยม ต่อผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีอิทธิพลต่อเพื่อน ในทำนองเดียวกัน การรู้จักฟังผู้อื่นทำให้เราเกิดสติปัญญา นำมาเปรียบเทียบกับความคิดของตัวเอง การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ จะไม่ผิดพลาด

3.5 ทักษะการร่วมมือ (Cooperation Skills)

คนเราจะอยู่คนเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่การทำงานร่วมกันหลาย ๆ คน อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ถ้าคนเหล่านั้นไม่เคยฝึกฝนให้เกิดทักษะมาก่อน

ในระหว่างปี พ.ศ.2523 – 2533 ในวิชาครุวิธีวิธีการเรียนการสอนเรียกว่า การเรียนแบบกลุ่ม (Cooperative Learning) ซึ่งกล่าวถึงมากในประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าการสอนให้นักศึกษารู้จักการทำงานร่วมกันจะมีหลายรูปแบบ แต่วิธีนี้ก็เป็นที่หนึ่งซึ่งแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา มีหนังสือหลายเล่มเขียนถึงวิธีดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ.2528 Slavin and Others เขียนเรื่อง Learning to Cooperate, Cooperating to Learn ปี 2529 Johnson & Johnson เขียนเรื่อง Circle of Learning: Cooperation in the Classroom และในปี พ.ศ.2530 ผู้เขียนคนเดิมเขียนเรื่อง Learning together and alone: Cooperation Competition, and Individualization อีกเล่มหนึ่ง

จากการศึกษาวิธีการฝึกให้คนทำงานร่วมกันนั้น พบว่า วิธีนี้ช่วยผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งความรู้และการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละบุคคลจะเกิดความรู้สึกรอคอยและยอมรับนับถือบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมกลุ่มกันด้วยดี ทำให้การเรียนและการทำงานประสบผลสำเร็จที่น่าพอใจยิ่ง ดังนั้นวิธีนี้จึงเป็นวิธีที่ช่วยสร้างค่านิยมแก่พลเมืองได้อีกวิธีหนึ่งด้วย (Johnson & Johnson 1989)

4. ศึกษาจริยธรรม (Moral Education)

หัวข้อที่ 4 เป็นเรื่องการศึกษาจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วย วิธีการสอนเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ คติ ความเชื่อ ทักษะ ตลอดจนความประพฤติ การปฏิบัติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การศึกษาจริยธรรมประกอบด้วย เรื่องต่อไปนี้

4.1 ความรู้เกี่ยวกับประเพณีจริยธรรม (Moral Tradition)

จริยศึกษามาจากแนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ความรู้เรื่องจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เยาวชนเข้าใจแนวความคิดอื่น ๆ เช่น ความยุติธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม เป็นต้น จริยศึกษาได้รวบรวมแนวความคิดที่เป็นคุณธรรม จริยธรรม มาเป็นเครื่องมือช่วยเยาวชนให้เข้าใจสังคมและประเพณีจริยธรรมของประเทศมากยิ่งขึ้น จริยศึกษาช่วยตรวจสอบหลักปฏิบัติที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจน นำความรู้ที่ควรประพฤติปฏิบัติมาอบรมสั่งสอนให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งเรื่องเหล่านั้นส่วนหนึ่งมีอยู่แล้วในรูปของกฎหมาย การปกครอง วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละประเทศนั่นเอง

4.2 เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning)

จริยธรรมคล้ายคลึงกับกฎทางศีลธรรมของสังคม เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติผิดลูกเมียผู้อื่น ห้ามพูดเท็จ ห้ามดื่มน้ำเมา หรือควรประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรมตามประเพณี เช่น ให้ขยันทำงาน มีความเพียรพยายาม ดังพุทธภาษิตว่า วิริเยน ทุกขมจ “คนล่วงทุกข์เพราะความเพียร” การรู้จักประมาณคนเมื่อเร็ว ๆ นี้ นักการศึกษามีความสนใจปรากฏการณ์ทางการพัฒนาจริยธรรมและเหตุผลทางจริยธรรม ตลอดจนพัฒนาการทางจิตวิทยาที่มีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน คำอธิบายทางสังคม ทางการศึกษา ซึ่งสร้างแนวคิดและแนวการปฏิบัติ (Lickona อ้างจาก Kirschenbaum, 27) ดังนั้นจึงมีการพัฒนาวิธีการพิเศษสำหรับสอนทักษะและกระบวนการของจริยธรรม

Lawrence Kohlberg และนักศึกษาค้นคว้าของเขาได้ทำการศึกษาและทดลองสอนโดยใช้เหตุผลทางจริยธรรม Kohlberg เขียนหนังสือเรื่อง “The Psychology of Moral Development” เมื่อปี พ.ศ.2527 Kohlberg (1980, 10-13) สรุปว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล มีความสัมพันธ์กับอายุและพัฒนาการทางสติปัญญา โดยแบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับมี 2 ขั้น เริ่มจากขั้นต่ำสุดจนถึงขั้นสูงสุด ดังนี้

1. **ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) (2 – 10 ปี)** ในระดับนี้เด็กจะกระทำตามผู้มีอำนาจเหนือตนสั่ง เข้าใจว่าทำอะไรจึงจะถูกโทษและได้รับรางวัล ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้น 1.1 **ชั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) (2 – 10 ปี)** เด็กจะใช้หลักการหลีกเลี่ยงเพื่อไม่ให้ได้รับโทษ เป็นเหตุผลในการกระทำเด็กจะทำตามคำสั่ง เพราะกลัวถูกตี

ชั้น 1.2 **ชั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) (7 – 10 ปี)** สิ่งของรางวัลเป็นแรงจูงใจให้เด็กทำความดี เด็กจึงปฏิบัติดีเพื่อให้ได้รับรางวัล

2. **ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) (10 – 16 ปี)** ในขั้นนี้เด็กจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ ความรับผิดชอบของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เด็กจะไม่ทำความผิด เพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ และยึดกฎเกณฑ์ของกลุ่มและสังคม ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้น 3 **ชั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ โดยอยากได้ชื่อว่าเป็นเด็กดี เด็กน่ารัก (The Interpersonal Consensus or “Good Boy Nice Girl” Orientation) (10 – 16 ปี)**

ชั้น 4 **ชั้นทำตามกฎหมายและระเบียบของสังคม (The “Law and order” Orientation) (13 – 16 ปี)** ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม (Norms) เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก

3. **ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional Autonomous or Principle Level) (16 ปีขึ้นไป)** บุคคลจะเข้าถึงค่านิยมและจริยธรรม โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ความเหมาะสม ความเที่ยงธรรม ไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้น 5 **ชั้นทำตามสัญญาสมาคมและกฎหมาย (The Social Contract, Legalistic Orientation) (16 – 25 ปี)** ในขั้นนี้บุคคลจะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก พิจารณาความถูกต้อง คำนึงถึงสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ข้อสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ชั้น 6 **ชั้นทำตามกฎระเบียบ จริยธรรมสากลของสังคม (The Universal Ethical Principle Orientation) (25 ปีขึ้นไป)** ในขั้นนี้บุคคลรำลึกถึง

คุณค่าของความถูกต้อง โดยคำนึงถึงเหตุผล ประโยชน์ของมนุษยชาติ เกิดความละเอียดต่อการกระทำชั่ว คุณธรรมขั้นนี้เป็นระดับสูง

Kohlberg เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น จะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการให้เหตุผลในขั้นต่ำกว่านั้น มีอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด รู้จักวิเคราะห์การให้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้น เหตุผลในขั้นต่ำจะใช้น้อยลง และละทิ้งไปในที่สุด พัฒนาการทางจริยธรรมจากขั้น 1 - 6 ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นสูงสุด (ขั้น 6) เสมอไป อาจจะหยุดชะงักแก่ขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางสังคมและระดับสติปัญญาของบุคคล

ตารางพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต

ระดับของจริยธรรม/ช่วงอายุ	ขั้นการให้เหตุผลทางจริยธรรม/ช่วงอายุ
1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2 - 10 ปี)	ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการลงโทษ (2 - 7 ปี)
2. ระดับตามกฎเกณฑ์	ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7 - 10 ปี)
	ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (10 - 13 ปี)
3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์	ขั้นที่ 4 หลักการทำหน้าที่ทางสังคม (13 - 16 ปี)
	ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 - 25 ปี)
	ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (25 ปีขึ้นไป)

4.3 ความมีเมตตาและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (Compassion and Altruism)

จากข้อ 4.1 และข้อ 4.2 เป็นกระบวนการทางสติปัญญา หลายคนพูดว่าจริยธรรมที่แท้จริงมาจากหัวใจพอ ๆ กับจากสมอง (Gilligan, 1982) คำสอนจากทุกศาสนาที่กล่าวว่า ให้รักคนอื่นเหมือนรักตัวเอง ไม่ใช่สุภษิต หรือเป็นคำกล่าวทางสมอง สติปัญญาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกอย่างหนึ่ง

ดังนั้นวิธีอื่น ๆ ที่จะใช้ในการปลูกฝังจริยธรรม จึงควรเน้นเทคนิควิธีการที่จะส่งเสริมความรัก และการเห็นประโยชน์ส่วนรวมให้เกิดขึ้นแก่ชาวชนทุกระดับให้มากยิ่งขึ้น เช่น

ฝึกมูทิตาจิต แสดงความยินดีกับคนอื่นเมื่อเขามีความสุข ความสำเร็จ

ฝึกความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เมื่อเขามีความทุกข์ จะทำให้เขาเข้าใจโลกว่าน่าอยู่

ขึ้น

ฝึกการบริการ ให้โอกาสเด็กฝึกเพื่อหาประสบการณ์ว่าการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น จะเกิดความสุข เป็นอันานิสงส์ต่อตนเองอย่างไร

4.4 นิสัยชอบจริยธรรม (Moral Tendencies)

หลังจากความรู้เรื่องจริยธรรม ทักษะการให้เหตุผลทางจริยธรรม ความรู้สึกเมตตา รักใคร่และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมแล้ว ยังมีทัศนคติและความสมัครใจซึ่งเป็นองค์ประกอบของจริยธรรมที่ใคร่ครวญอย่างรอบคอบแล้ว ซึ่งเรียกว่า นิสัยชอบจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วย

- หิริโอตตัปปะ ความเกรงกลัวและละอายต่อบาป (Conscience)
- รักดี (Loving the Good)
- การควบคุมตนเอง (Self Control)
- นิสัยคัมภีร์ธรรมประจำตัว (Moral Habit)
- ถ่อมตัวสุภาพอ่อนโยน (Humility)
- ความตั้งใจ (Will)

สรุป

แนวคิดในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม ผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจด้วยตนเองให้ชัดเจนว่า ค่านิยม และจริยธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง ผู้ศึกษาเรื่องนี้ต่างก็ให้เหตุผลตามความเชื่อของคน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าค่านิยมจะเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม หรือจริยธรรมจะเป็นส่วนประกอบของค่านิยมก็ตาม สรุปหลักการมีคล้ายคลึงกันคือ การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมจำเป็นต้องหาแนวทางและวิธีการ เพื่อให้เยาวชนของแต่ละชาติมีคุณลักษณะที่ดี ความประพฤติปฏิบัติเป็นที่พอใจของตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

จักแสวงความดีได้ที่ไหน	ดูที่ใจเราก่อนอาจซ่อนอยู่
เห็นใครทุกข์ลำเค็ญเราเอ็นดู	นั่นคือดีใจมุ่งเข้าครองใจ
อย่าปล่อยให้ความดีนี้เสื่อมสูญ	หมั่นเพิ่มพูนเป็นนิจจิตแจ่มใส
ทุกครั้งที่เรายิ้มอภัย	นั่นคือดีมีชัยสุขใจเอย

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

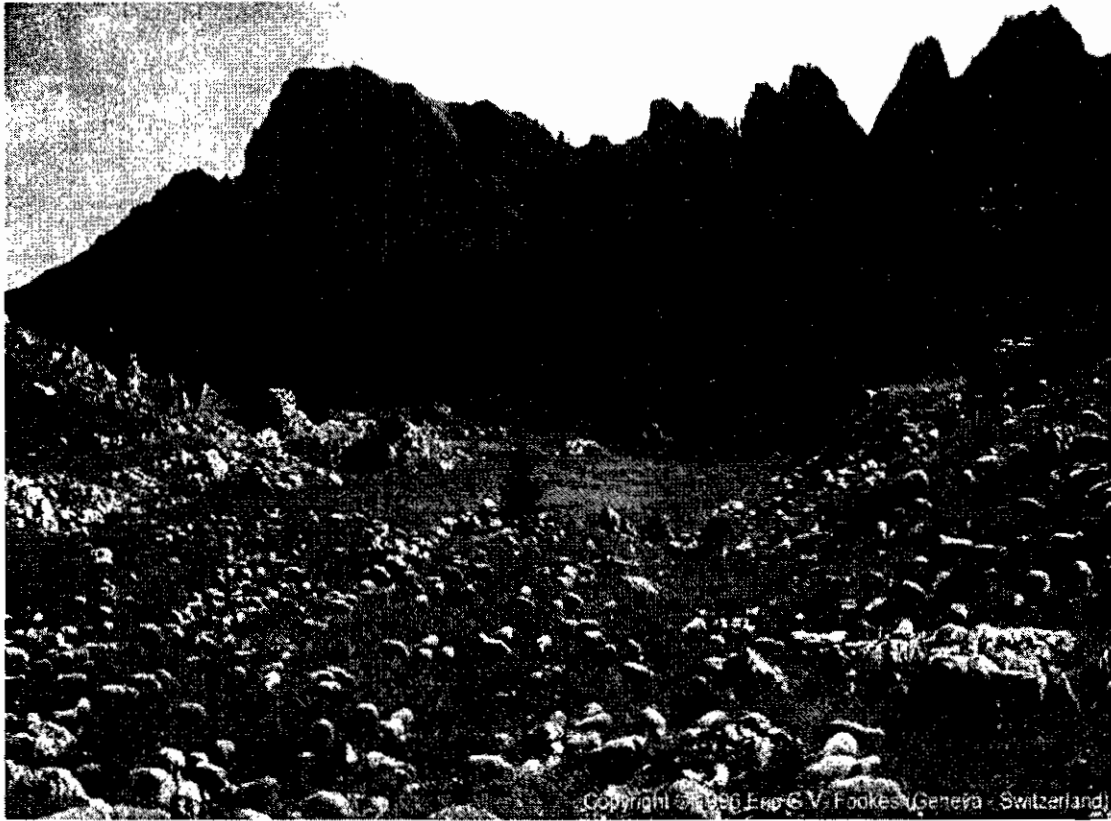
คำถามท้ายบท

1. จงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาค่านิยมมา 5 วิธี
2. จงอธิบายวิธีการสร้างความตระหนักในค่านิยมและจริยธรรมมาพอเข้าใจ
3. ท่านคิดว่าท่านจะทำอย่างไรจึงจะปลูกฝังลักษณะนิสัยให้ผู้อื่นได้

การควบคุมความคิดไม่ให้เป็นเหตุให้เกิดโทษ มีวิธีอยู่ว่า ให้พิจารณาโทษของความคิด ให้เห็นว่าความคิดนำให้เกิดโทษนั้น มีโทษอย่างไร

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเทศวิหาร

Copyright © 1990 Eric S. V. Fookes (Geneva - Switzerland)

เราจะทำวันนี้ ให้ดียิ่ง
หนึ่งสมองสองมือ คือศัสตรา

ทุกทุกสิ่งวันนี้ต้องดีกว่า
เป็นเครื่องฝ่าอุปสรรคทั้งหนักเบา

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์